

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ¹

I. (Κατά το χφ. A)

Αρχίζει η «Εκυρά» (πεθερά)² του Τερεντίου. Παρουσιάστηκε στις γιορτές της Μεγάλης Θεάς³, όταν αγορανόμοι ήταν ο Σέξτος Ιούλιος Καίσαρ και ο Γναίος Κορνήλιος Δολαβέλλας.⁴ Τη μουσική έγραψε ο Φλάκκος του Κλαυδίου,⁵ μόνο για ίσους^{5α} αυλούς.

Το ελληνικό πρότυπο είναι του Μενάνδρου.⁶ Είναι η πέμπτη κωμωδία⁷ του Τερεντίου. Παρουσιάστηκε την πρώτη φορά χωρίς πρόλογο. Τη δεύτερη φορά παίχθηκε στους νεκρικούς αγώνες προς τιμήν του Λευκίου Αιμίλιου Παύλου, όταν ύπατοι ήταν ο Γναίος Οκτάβιος και ο Τίτος Μάνλιος·^{7α} δεν ικανοποίησε (το κοινό). Για τρίτη φορά ξαναπαίχθηκε, όταν αγορανόμοι ήταν⁸ ο Κόιντος Φούλβιος και ο Λεύκιος Μάρκιος· έπαιξε ο Λ. Αμβίβιος και Λ. Σέργιος Τουρπίων·⁹ ικανοποίησε.

1. Είναι τα επίσημα πρακτικά των δημόσιων εορτών και παραστάσεων.

2. Εκυρά είναι η μητέρα του γαμπρού.

3. Της Κυβέλης δηλ., οι γιορτές ήταν τον Απρίλιο.

4. Το 165 π.Χ.

5. Ο Φλάκκος ήταν απελεύθερος του Κλαυδίου.

5α. Ο ένας αυλός ήταν για τη μελωδία, ο άλλος για το ακομπανιαμέντο.

6. Ο Δονάτος λέει - και σωστά - ότι το πρότυπο ήταν του Απολλοδώρου.

7. Αν ληφθεί υπόψη ότι μόνο η τρίτη παράσταση του έργου ολοκληρώθηκε.

7α. Οι ύπατοι αυτοί ήταν του έτους 165 π.Χ. Οι περισσότεροι φιλόλογοι δέχονται ότι η μνεία των δύο υπάτων σχετίζεται με την πρώτη παράσταση.

8. Η β' και γ' παράσταση της Εκυράς χρονολογούνται στα 160 π.Χ.

9. Μάλλον πρόκειται για τους πρωταγωνιστές των παραστάσεων α' και γ' Βλ. J. Marouzeau, ό.π., 24.

II. (κατά τα λοιπά χφφ)

Αρχίζει η *Εκνυρά* του Τερεντίου. Παρουσιάστηκε στους Ρωμαϊκούς¹⁰ αγώνες, όταν αγορανόμοι ήταν ο Σέξτος Ιούλιος Καίσαρ και ο Γν. Κορνήλιος· δεν ολοκληρώθηκε η παράσταση. Τη μουσική έγραψε ο Φλάκκος του Κλαυδίου, μόνο για ίσους αυλούς. Όταν ύπατοι ήταν ο Γν. Οκτάβιος και ο Τ. Μάνλιος, παρουσιάστηκε για δεύτερη φορά στους νεκρικούς αγώνες προς τιμήν του Α. Παύλου. Παρουσιάστηκε για τρίτη φορά, όταν αγορανόμοι ήταν ο Κ. Φούλβιος και ο Α. Μάρκιος.

10. Οι Ρωμαϊκοί αγώνες ήταν το Σεπτέμβριο.

Η ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ Γ. ΣΟΥΛΠΙΚΙΟΥ ΑΠΟΛΛΙΝΑΡΙΟΥ¹¹

Γυναίκα παίρνει ο Πάμφιλος την Φιλουμένη, που — χωρίς να την γνωρίζει — παρθένα την είχε βιάσει και το δαχτυλίδι, που πήρε απ' αυτήν με βία, το είχε δώσει στη φίλη του, την εταίρα Βακχίδα. Μετά πήγε στην Ίμβρο· τη μνηστή του δεν την άγγιξε. Αυτήν έγκυο η μητέρα της — σαν να ήταν άρρωστη — την πήρε σπίτι, να μην το μάθει η πεθερά. Γυρνά ο Πάμφιλος, μαθαίνει για την γέννα, δεν την αποκαλύπτει· δεν δέχεται όμως να την πάρει πίσω, γυναίκα του. Ο πατέρας του τον κατηγορεί πως αγαπά τη Βακχίδα. Ενώ η Βακχίδα απολογείται, η Μυρρίνη, η μητέρα της βιασμένης κοπέλας, τυχαία αναγνωρίζει το δαχτυλίδι. Ο Πάμφιλος δέχεται πάλι πίσω τη γυναίκα του με το παιδί.

ΠΡΟΣΩΠΑ

(Ο ΠΡΟΛΟΓΟΣ) ^{11α}	Η κυρά ΣΩΣΤΡΑΤΗ
Η εταίρα ΦΙΛΩΤΙΣ ^{11β}	Ο γέρο-ΦΕΙΔΙΠΠΟΣ
Η γριά ΣΥΡΑ ^{11β}	Ο νεαρός ΠΑΜΦΙΛΟΣ
Ο δούλος ΠΑΡΜΕΝΩΝ	Ο δούλος ΣΩΣΙΑΣ
(Ο δούλος ΣΚΙΡΤΟΣ) ^{11β}	Η κυρά ΜΥΡΡΙΝΗ
Ο γέρος ΛΑΧΗΣ	Η εταίρα ΒΑΚΧΙΣ
	(Ο ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗΣ) ¹²

11. «Γραμματικός» (φιλόλογος) του 2^{ου} αι. μ.Χ.

11α. «Πρόλογος» - ο πρόλογος του έργου και ο ηθοποιός που τον απήγγελλε.

11β. Η Φιλώτις και η Σύρα είναι πρόσωπα προτατικά, δηλ. χρησιμεύουν μόνο στην έκθεση της υποθέσεως. Ο Σκίρτος είναι βωβό πρόσωπο.

12. Ο «τραγουδιστής» τραγουδούσε τα διάφορα τραγούδια (cantica) του έργου και ο αντίστοιχος ηθοποιός εκτελούσε τις μιμικές κινήσεις. Στο τέλος του έργου ο «τραγουδιστής» έλεγε το «χειροκροτήστε» στους θεατές. Στη σκηνή δεν παρουσιάζεται το κύριο πρόσωπο, η Φιλουμένη.

Α' ΠΡΟΛΟΓΟΣ¹³

«*Εκυρά*» είναι ο τίτλος αυτού του έργου. Όταν πρωτο-
 παρουσιάστηκε στη σκηνή, ατυχία τη βρήκε και πρωτόφαντη
 συμφορά, έτσι που να μην μπορέσουν οι θεατές ούτε να τη
 δουν ούτε να την ακούσουν· γιατί ο λαός με την ανόητη επιθυ-
 5 μία του ενδιαφέρθηκε για έναν ακροβάτη. Έτσι λοιπόν αυτό
 το έργο είναι σαφώς σαν καινούργιο κι αυτός που την έγγραψε
 δεν θέλησε να την ξαναπαρουσιάσει μόνο και μόνο για να την
 ξαναπουλήσει.¹⁴ Άλλες κωμωδίες του έχετε γνωρίσει· παρα-
 καλώ, γνωρίστε και τούτη.

Β' ΠΡΟΛΟΓΟΣ¹⁵

Ντυμένος πρόλογος παρουσιάζομαι μπροστά σας, σαν συ-
 νήγορος.¹⁶ επιτρέψτε μου να σας παρακαλέσω να μου επιτρα-
 10 πεί να έχω και γέρος τώρα το δικαίωμα αυτό που στα νιάτα
 μου μου παραχωρήσατε, τότε που κωμωδίες καινούργιες άτυ-
 χες κατάφερα να ζωντανέψω, για να μη λησμονηθεί μαζί με τον
 ποιητή και το έργο του. Απ' αυτά τα έργα του Καικιλίου¹⁷ που
 πρώτος edίδαξα, ορισμένα σφυρίχτηκαν κι άλλα δύσκολα στά-
 15 θηκαν. Επειδή γνώριζα πως η τύχη στο θέατρο είναι άστατη,
 με αβέβαιη ελπίδα ξεκίνησα δουλειά κουραστική, τα ίδια δηλ.
 έργα άρχισα να παίζω με όλα τα δυνατά μου, ώστε ο ίδιος συγ-
 γραφέας και άλλα καινούργια έργα να μου αναθέσει, κι έτσι

13. Ο Α' πρόλογος ήταν για τη 2η παράσταση, που και αυτή απέτυχε.

14. Η ερμηνεία των στ. 5-7 είναι προβληματική. Ίσως υπάρχει χάσμα μετά τον στ.

7. Το νόημα πάντως είναι σαφές: τον Τερέντιο ενδιαφέρει η επιδοκιμασία του κοινού, όχι το να αμειφθεί, σαν να παρουσιάζει άλλη, διαφορετική κωμωδία. Ίσως ο ποιητής ανεβάζει τώρα για δεύτερη φορά το έργο, με δικά του έξοδα.

15. Τον Β' πρόλογο, γραμμένο για την τρίτη «πρεμιέρα» του έργου, απήγγειλε ο ηθοποιός Αμβίβιος Τουρπίων, ο συνηθισμένος πρωταγωνιστής των έργων του Τερέντιου.

16. Ένν. του Τερεντίου.

17. Ο κωμικός ποιητής Καικιλίου Στάτιος άκμασε ανάμεσα στις εποχές του Πλαύτου και του Τερεντίου.

να μην εγκαταλείψει την προσπάθειά του. Κατάφερα να παι-
 χτούν· όταν έγιναν γνωστά, άρεσαν. Έτσι ξανάφερα στη σκη- 20
 νή έναν ποιητή που σχεδόν τον είχε απομακρύνει από την κλί-
 ση του και τη δουλειά του και την τέχνη του ο φθόνος των ομο-
 τέχνων του. Γιατί, αν τότε είχα περιφρονήσει το έργο του και
 προσπαθούσα να τον αποθαρρύνω, ώστε να τεμπελιάσει αντί
 να εργαστεί, εύκολα θα τον έπειθα να μην γράφει καινούργιες 25
 κωμωδίες.

Τώρα τι ζητώ για χάρη μου με ηρεμία ακούστε. Σας ξανα-
 φέρνω την «Πεθερά», αυτή που ποτέ δεν μου επιτρέψατε να
 παίζω μες στη σιωπή σας· τόσο την χτύπησε η ατυχία. Η νοη- 30
 μοσύνη σας την κακοτυχία αυτή θα καταπραΐνει, αν βοηθήσει
 την προσπάθειά μας. Τότε που πρωτάρχισα να την παρουσιά-
 ζω, κάποιοι ένδοξοι πυγμάχοι (του σχοινοβάτη επίσης η προ-
 σμονή), η συνάθροιση της κλάκας, ο θόρυβος, των γυναικών οι
 φωνές, μ' έκαναν να φύγω απ' τη σκηνή έξω πριν της ώρας. 35
 Άρχισα να εφαρμόζω την παλιά μου συνήθεια και στο και-
 νούργιο έργο, έτσι για να δοκιμάσω· το ξαναπαρουσιάζω τέ-
 λος. Η πρώτη πράξη^{17α} άρεσε· όταν στο μεταξύ μια φήμη φτά-
 νει πως θα παλαίψουν μονομάχοι, τρέχει ο λαός, θορυβούν,
 φωνάζουν, τσακώνονται ποιος θέση θα προλάβει· εγώ στο με- 40
 ταξύ δεν μπόρεσα να κρατήσω τη θέση μου στη σκηνή. Τώρα
 δεν έχει φασαρία· άνεση και σιωπή κυριαρχεί· μου δόθηκε η
 ευκαιρία να παίζω· σε σας δίνεται η δυνατότητα να τιμήσετε
 τους σκηνικούς αγώνες. Μην ανεχθείτε η τέχνη η θεατρική να
 περιοριστεί στους λίγους· κάμετε ώστε το κύρος σας να στηρί- 45
 ξει και να βοηθήσει το δικό μου. Αν¹⁸ ποτέ δεν ζητησα άπλη-

17α. Εννοεί την αρχή του έργου, όχι αυτό που στα χφ. παρουσιάζεται ως «πρώτη πράξη».

18. Τους στ. 49-51 ξαναβρίσκουμε στον πρόλογο του «Αυτοτιμωρούμενου», στ. 48-50. Οι εκδότες του Τερεντίου στη σειρά OCT θεωρούν ότι εδώ είναι η θέση τους, στην Εκυρά.

- 50 στη τιμή για την τέχνη μου κι αν πίστεψα με την καρδιά μου πως άριστο κέρδος είναι αυτό, να υπηρετήσω δηλ. όσο μπορώ πιο πολύ στις επιθυμίες σας, επιτρέψτε μου να σας παρακαλέσω, αυτόν^{18α} που στη φροντίδα μου το ζήλο του εμπιστεύθηκε και στη δική σας πίστη τον εαυτό του, να μην τον περικυκλώσουν και τον περιγελάσουν άδικα κακόβουλοι. Για χάρη μου
- 55 δεχθείτε το έργο του και σωπαίνετε, για να θελήσουν και άλλοι να γράψουν, και μένα να συμφέρει ν' ανεβάσω καινούργιες κωμωδίες με δικά μου έξοδα.¹⁹

ΠΡΑΞΗ ΠΡΩΤΗ

(Η σκηνή παρουσιάζει έναν αθηναϊκό δρόμο. Τρεις εξώθυρες οδηγούν στα σπίτια των Βακχίδας, Λάχη και Φειδιππου. Η Φιλωτίς και η Σύρα βγαίνουν από το σπίτι της Βακχίδας, με την οποία είχαν μόλις πριν μια συζήτηση²⁰).

ΣΚΗΝΗ Α΄

- ΦΙΛΩΤΙΣ: Για το Θεό, Σύρα μου, πόσο λίγους άντρες θα βρεις να 'ναι πιστοί σ' εμάς τις ερωμένες τους.²¹ Αυτός παραδείγματος χάριν ο Πάμφιλος, πόσες φορές δεν ορκιζόταν στη
- 60 Βακχίδα με τόση ευλάβεια που θα μπορούσε ο καθείς να πιστέψει, πως ποτέ δεν θα παντρευόταν, όσο εκείνη θα είναι ζωντανή. Να που παντρεύτηκε.

18α. Τον Τερέντιο δηλ.

19. Φαίνεται πως ο Αμβίβιος Τουρπίων ανέλαβε απέναντι των αγορανόμων την υποχρέωση να πληρώσει τα έξοδα για την παρουσίαση του έργου, αν το έργο αποτύγχανε. Πρβλ. Juvenalis VII.87 για την ερμηνεία αυτή.

20. Βλ. στ. 97 κε.

21. Το πρότυπο του Απολλοδώρου (κατά τον Δονάτο): «ὀλίγαις ἐραστῆς γέγον' ἑταίραισιν, Σύρα, θέβαιος». Η Φιλωτίς είναι «ἑταίρα», δηλ. κατά τη «νέα αττική κωμωδία» γυναίκα ξένη που συνάπτει ελεύθερα ερωτικούς δεσμούς. Η «ἑταίρα» διαφέρει από την «πόρνη», την «παλλακίδα» ή την (γαλλικού τύπου!) «ἐρωμένη».

ΣΥΡΑ: Γι' αυτό κι εγώ με επιμονή και σε συμβουλεύω και σε προτρέπω να μην λυπηθείς κανένα, μα να τον γδύσεις, να τον γδάρεις, να τον κομματιάσεις, όποιον και να βρεις. 65

ΦΙΛΩΤΙΣ: Κανένας να μην εξαιρεθεί;

ΣΥΡΑ: Κανένας γιατί κανείς τους, όποιος και να 'ναι, ξέρει το, δεν σου 'ρχεται χωρίς να 'ναι αποφασισμένος με τις γαλιφιές του να χορτάσει τον πόθο του όσο πιο φθηνά γίνεται. Σ' αυτούς, αγάπη μου, δεν θα ετοιμάσεις εσύ τις παγίδες σου; 70

ΦΙΛΩΤΙΣ: Όμως, μα το Θεό, είναι άδικο να φέρεσαι σ' όλους το ίδιο.

ΣΥΡΑ: Μα είναι αδικία να τιμωρείς τους εχθρούς ή να τους πιάνεις με τον τρόπο που κι αυτοί σε κυνηγούν; Αχ, η άτυχη εγώ! Γιατί να μην έχω εγώ τα νιάτα σου και την ομορφιά σου, ή εσύ τα μυαλά μου! 75

ΣΚΗΝΗ Β'

ΠΑΡΜΕΝΩΝ (*μιλεί προς το εσωτερικό του σπιτιού του Λάχη, απ' όπου βγαίνει*): Αν με ζητήσει ο γέρος, πες του πως μόλις πήγα στο λιμάνι, να μάθω αν έρχεται ο Πάμφιλος.²² Ακούς τι λέω, Σκίρτε;²³ Αν με αναζητήσει, τότε να του μιλήσεις· αν δε με ζητήσει, δεν θα του πεις τίποτα, για να κρατήσω για άλλη περίπτωση άθικτη αυτή την πρόφαση. (*Στρέφει και βλέπει τις δύο γυναίκες*). Μα βλέπω τη Φιλωτίδα. Από πού έρχεται; (*Στη Φιλωτίδα*): Φιλωτίς, γεια και χαρά. 80

ΦΙΛΩΤΙΣ: Γεια σου Παρμένων.

ΣΥΡΑ: Γεια σου, καλέ Παρμένων.^{23α}

ΠΑΡΜΕΝΩΝ: Κι εσένα, καλή μου Σύρα. Πες μου, Φιλωτίς, πού καλοπέρασες τόσον καιρό;

22. Τα σχετικά με την απουσία του Πάμφιλου θα τα μάθουμε στους στ. 173-5.

23. Δεν ξαναγίνεται αναφορά του δούλου αυτού που φαίνεται ότι κρατούσε τη θέση του θυρωρού. Στο έργο είναι βωβό πρόσωπο.

23α. Η Σύρα χαιρετά τον Παρμένωνα, που δεν την πρόσεξε. Γι' αυτό και χρησιμοποιεί το επιφώνημα *mecastor*, «μα το θεό!»

85 ΦΙΛΩΤΙΣ: Μα καθόλου δεν καλοπέρασα, που έφυγα από 'δω μ' έναν αγριότατο Κορίνθιο μισθοφόρο· δύο χρόνια τον άντεξα εκεί, η άτυχη.

ΠΑΡΜΕΝΩΝ: Μα το Θεό, Φιλωτίτσα, νοστάλησες την Αθήνα, νομίζω, και μετάνιωσες για την απόφασή σου να φύγεις.

90 ΦΙΛΩΤΙΣ: Δεν μπορώ με λόγια να εκφράσω πόσο λαχταρούσα να ξαναγυρίσω εδώ, να φύγω απ' τον στρατιώτη και να σας ξαναβρώ εδώ, να ξαναρχίσω ανεμπόδιστα μαζί σας την παλιά μου, εύθυμη ζωή. Γιατί στην Κόρινθο δεν μπορούσα να λέω παρά όσα του άρεσαν εκείνου, και όπως μου τα είχε προκαθορίσει.

95 ΠΑΡΜΕΝΩΝ: Δεν νομίζω πως σου άρεσε ο μισθοφόρος να σου βάζει όρια στα λόγια σου.

ΦΙΛΩΤΙΣ: Μα τι συμβαίνει εδώ; Τι 'ναι αυτά που μου είπε μόλις πριν μέσα η Βακχίς; Γιατί ποτέ δεν θα πίστευα πως εκείνος²⁴ θα μπορούσε να αποφασίσει να παντρευτεί, ενόσω η Βακχίδα ζει.

100 ΠΑΡΜΕΝΩΝ: Μα παντρεύτηκε;

ΦΙΛΩΤΙΣ: Εσύ τι λες, ή μήπως δεν παντρεύτηκε;

ΠΑΡΜΕΝΩΝ: Παντρεύτηκε, μα ο γάμος αυτός φοβάμαι πως δεν πατάει γερά.

ΦΙΛΩΤΙΣ: Έτσι να δώσουν οι θεοί και οι θεές, αν συμφέρε την Βακχίδα. Αλλά πες μου, Παρμένων, γιατί πρέπει να πιστέψω πως έτσι έχουν τα πράγματα;

ΠΑΡΜΕΝΩΝ: Δεν χρειάζεται να φανερώσω αυτό το μυστικό· μη με ρωτάς παρακάτω.

105 ΦΙΛΩΤΙΣ: Για να μην γίνει ευρύτερα γνωστό βέβαια. Μα τους θεούς, δεν στο ρωτάω για να το φανερώσω, αλλά για να το χαρώ μόνη μου σιωπηλά.

ΠΑΡΜΕΝΩΝ: Ποτέ δεν πρόκειται να τα πεις τόσο ωραία

24. Ο Πάμφιλος δηλ.